

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 338.2:351.863

Акімова Л.М.

Національний університет водного господарства та природокористування

АНАЛІЗ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ КОМПАНІЙ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

У статті визначено основні передумови, які сприяють зростанню спеціалізованих небанківських установ, зокрема таких, як: збільшення доходів громадян; розвиток ринку цінних паперів; надання даними установами специфічних послуг, які не відносять до компетенції банків. Окреслено місце небанківських фінансово-кредитних установ у загальній кредитній системі України. Визначено спільні та відмінні риси фінансових компаній та банківських установ. Виявлено та охарактеризовано спеціалізовані небанківські фінансово-кредитні установи. Визначено класифікацію фінансових установ за напрямками їхньої роботи. Окреслено основні чинники, які негативно впливають на діяльність фінансових компаній, тобто заважають ефективному функціонуванню даних установ, що у свою чергу знижує економічну безпеку України, а також загальноекономічні чинники, які здійснюють негативний вплив на економічну безпеку держави.

Ключові слова: парабанківська система, банківська система, державне управління, механізми державного управління, ломбарди, фінансові компанії, лізингові компанії, економічна безпека.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання на світовому ринку позикового капіталу розвинутих країн важливе місце посідають спеціалізовані небанківські кредитно-фінансові інститути. Вони здійснюють накопичення та мобілізацію грошового капіталу. До даних установ належать пенсійні фонди, інвестиційні та фінансові компанії, страхові компанії, кредитні спілки. Вищенаведені інститути поволи витісняють банки в процесі нагромадження заощаджень у громадян і тим самим займають чільне місце серед постачальників позикового капіталу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження у сфері аналізу та ідентифікації основних чинників впливу діяльності фінансових компаній на економічну безпеку держави знайшли своє відображення в працях таких науковців, як: Я.Ю. Горна, Н.О. Долгошея, М.В. Дубина, Я.В. Жарій, О.М. Колодізев, С.В. Міщенко, С.В. Науменкова, К.В. Нітченко, Н.М. Попадинець, О.О. Тарасенко, О.Р. Яременко.

Однак їхні дослідження перебувають у сфері вивчення економічної безпеки країни, тобто

його теоретичного та методологічного аспектів, зокрема, це й зумовило актуальність даного дослідження.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз та ідентифікація основних чинників впливу діяльності фінансових компаній на економічну безпеку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку та становлення економічної міцності країни саме небанківські установи сприяють забезпеченню економічної безпеки країни. До основних передумов, які сприяли зростанню спеціалізованих небанківських установ, відносять: збільшення доходів у громадян; розвиток ринку цінних паперів; надання даними установами специфічних послуг, які не відносять до компетенції банків. Дані установи можуть здійснювати довготривалі інвестиції, оскільки, на відміну від банків, вони можуть акумулювати грошові заощадження на довготривалі строки. Основні форми діяльності вищенаведених установ зводяться до акумуляції заощаджень населення, мобілізації капіталу через усі види акцій, надання кредитів через облігаційні

позики корпораціям та державі, а також кредитної взаємодопомоги. Варто визначити, яке саме місце займають дані установи в загальній кредитній системі України (рис. 1).

З рис. 1 ми бачимо, що небанківські фінансово-кредитні установи належать до другого рівня кредитної системи України, їх також називають парабанками, вони виконують деякі функції банків. Виникнення фінансового посередництва в Україні зумовлено розвитком ринкової економіки. Об'єктивно необхідним явищем для ефективного функціонування ринкової економіки є небанківські фінансові посередники. Вони у свою чергу беруть на себе надання суб'єктам господарювання специфічних послуг, виконання чи надання яких є для банків не вигідним чи законодавчо забороненим, саме це надає велику перевагу даним установам, оскільки зумовлює їхню конкуренцію з банками у боротьбі за вільні грошові капітали.

Рис. 1. Місце небанківських фінансово-кредитних установ у загальній кредитній системі України

Джерело: складено автором на основі [5]

Оскільки установи є підсистемою кредитної системи України, то варто визначити спільні та відмінні риси з банками. У своїй діяльності вони мають багато спільного з банками:

- функціонують у тому самому секторі грошового ринку, що й банки – в секторі опосередкованого фінансування;

- за формування власних ресурсів (пасивів), вони випускають подібно до банків боргові зобов'язання, які менш ліквідні, ніж зобов'язання банків, проте теж можуть реалізовуватися на ринку як додатковий фінансовий інструмент;

- розміщуючи свої ресурси в доходні активи, вони купують боргові зобов'язання, створюючи, як і банки, власні вимоги до інших економічних суб'єктів, хоча ці вимоги менш ліквідні й більш ризиковані, ніж активи банків;

- діяльність їх щодо створення зобов'язань і вимог ґрунтується на тих самих засадах, що й банків:

їхні зобов'язання менші за розмірами, більш ліквідні й коротші за термінами, ніж власні вимоги, внаслідок чого їхні платежі за зобов'язаннями менші, ніж надходження за вимогами, що створює базу для прибуткової діяльності. Перетворюючи одні зобов'язання на інші, вони, як і банки, забезпечують трансформацію руху грошового капіталу на ринку – трансформацію строкову, обсягову і просторову, а також трансформацію ризиків шляхом диверсифікації [5].

Разом із тим посередницька діяльність небанківських фінансово-кредитних установ істотно відрізняється від банківської діяльності, оскільки вона:

- не пов'язана з тими операціями, які визнані як базові банківські;

- не торкається процесу створення депозитів і не впливає на динаміку пропозиції грошей, а отже, немає потреби контролювати їхню діяльність так само ретельно, як банківську, насамперед поширюючи на них вимоги обов'язкового резервування [5]. Ми вважаємо, що варто розглянути спеціалізовані небанківські фінансово-кредитні установи (рис. 2).

З рис. 2 ми бачимо, що до спеціалізованих небанківських фінансово-кредитних установ належать:

- Страхові компанії – це юридична оформлена одиниця підприємницької діяльності, яка бере на себе зобов'язання страховика і має на це відповідну ліцензію [1].

- Пенсійні фонди – це державні чи приватні організації, що утворюються для забезпечення населення коштами на період після виходу на пенсію (виплати пенсій). Вони утворюються за рахунок внесків працюючих і підприємців, володіють досить значними сумами грошових коштів, які вкладають в акції та облігації різних підприємств [1].

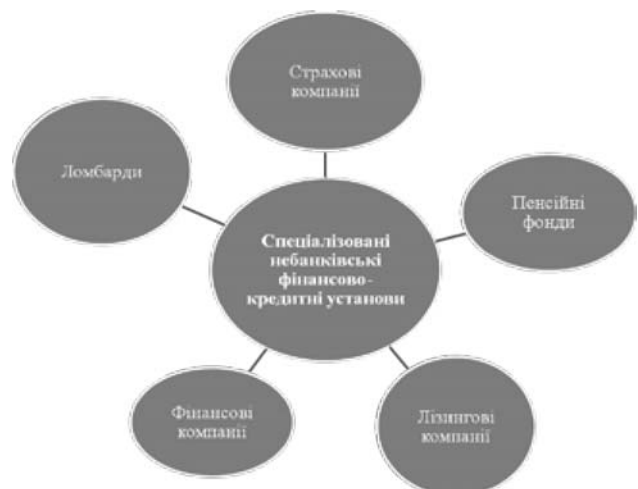

Рис. 2. Спеціалізовані небанківські фінансово-кредитні установи

Джерело: складено автором на основі [5]

– Лізингові компанії – це суб’єкт підприємницької діяльності, власники певних обсягів і видів майна, котрі здійснюють операції з передавання у строкову оренду власного чи придбаного майна – машин, устаткування, транспортних засобів, споруд виробничого призначення на умовах певного терміну, зворотності та платності [4].

– Фінансові компанії – це фінансові установи, що надають фінансові послуги, державне регулювання яких відповідно до законодавства віднесено до компетенції Нацкомфінпослуг, та які не є страховиком, фінансовою установою, що надає послуги з накопичувального пенсійного забезпечення, фінансовою установою – юридичною особою публічного права, а також кредитною установою, в тому числі кредитною спілкою та ломбардом [7].

– Ломбарди – це небанківські кредитно-фінансові установи, виключним видом діяльності яких є надання на власний ризик фінансових кредитів фізичним особам за рахунок власних або залучених коштів, під заставу майна на визначений термін і під відсоток, зберігання речей та надання супутніх послуг, пов’язаних із діяльністю ломбарду [6].

З огляду на різноспектровість та різноманітність спеціалізованих небанківських фінансово-кредитних інститутів, ми у своєму дослідженні вважаємо за необхідне звернути свою увагу на фінансові компанії, оскільки саме вони спеціалізуються на кредитуванні продажу споживчих товарів на виплату, а також надають комерційні кредити (близько 80% усіх активів). Варто зазначити, що всі фінансові компанії класифікуються відповідно до напрямку їхньої роботи (рис. 3).

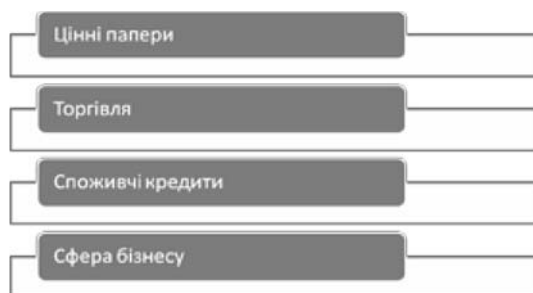

Рис. 3. Напрями роботи фінансових компаній

Джерело: складено автором

З рис. 3 ми можемо побачити, що фінансові компанії класифікуються відповідно до напрямків їхньої роботи. До них належать: цінні папери, торгівля, споживчі кредити і сфера бізнесу. Фінансові компанії, які працюють із цінними паперами,

формують та сприяють стабільне функціонування ринку, а також допомагають здійснити мобілізацію фінансів, що зумовлять подальші інвестиції. Для того, щоб досягнути поставлених цілей, дана установа здійснює: посередницькі та комерційні операції, випуск цінних паперів відповідно до законодавства. Учасники, які беруть участь у даних операціях, знижують ризик вкладення та можливості банкрутства до мінімуму, в даному випадку саме фінансова компанія виступає гарантом.

Фінансова компанія, яка здійснює торгівельну та закупівельну діяльність, зумовлює продаж товару. Якщо споживачі беруть кредити у продавців для того, щоб придбати певний товар, то дана процедура є простішою та зручнішою для перших.

Споживчі кредити становлять саме ту, одну з найважливіших ланок, яка є важливою для населення країни. Зокрема, саме придбання авто, меблів, розвиток бізнесу, ремонт квартири або будинку є основною такого кредитування. Якщо, наприклад, банк не зможе надати такий кредит, то фінансова компанія, яка надає споживчі кредити, без затримок його надасть, але, звісно, це буде дорожче. Дані установи здійснює купівлю зобов’язань споживача в інших компаній зі знижкою, при цьому не «видаючи їх на руки», а також фінансова компанія видає кредити на покупки в розстрочку.

У сфері бізнесу фінансові компанії працюють над факторинговими операціями, тобто вони купують платіжні зобов’язання зі знижкою, забезпечують позиками. Вони також купують та пропонують в оренду бізнес-компаніям лізинг обладнання та іншого майна. З огляду на важливість даного питання, варто визначити основні чинники, які негативно впливають на діяльність фінансових компаній, тобто заважають ефективному функціонуванню даних установ, що у свою чергу знижує економічну безпеку України:

– Відсутня законодавча база функціонування фінансових компаній в Україні – зазначені установи підпорядковуються загальним нормам фінансового законодавства в частині надання фінансових послуг, однак, на відміну від інших парабанківських установ, для фінансових компаній немає на сьогодні окремого законодавчого акта, який би регулював усі найбільш важливі сторони їхньої діяльності. З метою підвищення ролі фінансових компаній та надання нового поштовху для їхнього розвитку, на нашу думку, необхідно прийняти Закон України «Про фінансові компанії», де має бути чітко визначення поняття «фінансова

компанія», наведено її статус, форма організації та перелік послуг, які фінансова установа може здійснювати на території країни. Також у законі необхідно визначити умови реєстрації та ліцензування фінансових компаній, принципи їхньої діяльності та специфічні ознаки, що будуть відрізняти цей вид фінансового посередництва від інших небанківських фінансових установ [3, с. 93].

– Негативне ставлення суспільства до діяльності фінансових компаній, що зумовлено, насамперед, діями самих зазначених установ. Споживачі фінансових послуг не довіряють фінансовим компаніям, що ускладнює процес залучення їхніх тимчасово вільних коштів навіть за наявності ліцензії. Така ситуація зумовлена також діями самих фінансових компаній, які доволі часто надають неякісні фінансові послуги, не попереджають клієнтів про різні штрафні санкції та додаткові нарахування під час сплати за кредит, не вказують ефективну кредитну ставку тощо. Такі підходи негативно впливають на ставлення до фінансових компаній взагалі. У такому випадку, на наше переконання, держава повинна взяти на себе функцію контролю за якістю надання фінансових послуг фінансовими компаніями, оскільки ринок і конкурентна боротьба не змогли виправити цю ситуацію, яка негативно впливає на добросовісних фінансових посередників та їхніх клієнтів [2, с. 300].

– Відсутність належного державного регулювання також негативно впливає на діяльність фінансових компаній, оскільки держава на сьогодні зайняла пасивну позицію у процесі регулювання та контролю функціонування фінансових компаній, яка доволі часто нагадує роль статиста. Держава забезпечує процес створення, ліцензування фінансових компаній, але не формує методологічного забезпечення щодо їх діяльності, контролю якості наданих цими установами послуг. Така позиція призвела до нормативного вакууму щодо регулювання діяльності фінансових компаній. Проте, на нашу думку, зважена та послідовна політика держави в цьому напрямку могла б забезпечити створення більш сприятливих умов для розвитку цих видів парабанківських установ і загалом активізації функціонування кредитного ринку держави в умовах перманентних, турбулентних змін у діяльності банківських установ [2, с. 300].

– Слабка самоорганізація фінансових компаній призвела до існування розрізненої кількості цих установ, що функціонують на ринку фінансових послуг країни. На тлі недостатнього державного контролю за функціонуванням зазначених установ логічно

припустити, що частину функцій, які не виконує держава, повинні були б взяти на себе самі фінансові компанії. Однак нині відсутні помітні кроки в цьому напрямку, не спостерігаємо консолідації зусиль власників цих установ щодо розроблення методологічних, методичних аспектів діяльності фінансових установ, відсутнє законодавче лобі [2, с. 301].

Окрім, цього на економічну безпеку держави також здійснюють негативний вплив загальноекономічні чинники:

- зменшення ВВП;
- зниження інвестиційної та інноваційної активності й науково-технічного та технологічного потенціалу;
- зменшення обсягу досліджень за стратегічно важливими напрямками інноваційного розвитку;
- ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки;
- недостатні темпи відтворювальних процесів і подолання структурної деформації в економіці;
- критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку;
- нераціональна структура експорту з переважно сировинним характером і малою питомою вагою продукції з великою часткою доданої вартості;
- велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів;
- небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу в стратегічних галузях економіки;
- неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій, що ускладнює створення конкурентного середовища в економіці;
- неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, недостатні темпи диверсифікації джерел їх постачання і брак активної політики енергозбереження, що створює загрозу енергетичній безпеці держави [8, с. 22].

Висновки. Отже, з проведеного дослідження ми можемо побачити, що фінансові компанії відіграють важливу роль у забезпеченні економічної безпеки країни. Основні чинники, які перешкоджають діяльності та ефективному розвитку фінансових компаній в Україні, повинні бути усунені, тобто варто здійснити наступні кроки, що допомагатимуть розвитку проаналізованих установ. Ми вважаємо, що треба доопрацювати нормативно-правове

поле, тобто створити відповідний закон, який би регулював діяльність фінансових компаній, розробити методологічні основи функціонування даних установ та ін. Застосування системного підходу,

а також створення сприятливих умов для їхньої діяльності зумовить ефективний розвиток та стабільність функціонування, що у свою чергу позитивно сприятиме на економічну безпеку держави.

Список літератури:

1. Долгошея Н.О. Страхування в запитаннях та відповідях: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 316 с. URL: https://pidruchniki.com/19170417/strahova_sprava/viznachennya_strahovoyi_kompaniyi.
2. Дубина М.В., Тарасенко О.О., Горна Я.Ю., Нітченко К.В. Особливості функціонування фінансових компаній на ринку фінансових послуг України. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2015. № 4. С. 293–301.
3. Дубина М.В., Жарій Я.В. Підвищення ролі небанківських установ на ринку фінансових послуг України. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. 2008. № 32. С. 86–94.
4. Економічна енциклопедія URL: <http://slovopectia.org.ua/38/53403/381274.html> (дата звернення: 10.08.2018).
5. Колодізев О.М., Яременко О.Р. Гроші та кредит: навч. посібник для самост. вивч. дисц. Харків: Інжек, 2004. 156 с. URL: https://pidruchniki.com/13290305/finansni/nebankivski_finansovo-kreditni_ustanovi (дата звернення: 11.08.2018).
6. Науменкова С.В., Міщенко С.В. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 532 с. URL: https://pidruchniki.com/10560412/finansni/lombardni_poslugi (дата звернення: 09.08.2018).
7. Положення «Про Державний реєстр фінансових установ» від 28 листопада 2013 р. № 4368 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z2161-13> (дата звернення: 05.08.2018).
8. Попадинець Н.М. Основні чинники забезпечення економічної безпеки України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. Вип. 2. С. 20–23.

АНАЛИЗ И ИДЕНТИФИКАЦИЯ ОСНОВНЫХ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ФИНАНСОВЫХ КОМПАНИЙ НА ЭКОНОМИЧЕСКУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ ГОСУДАРСТВА

В статье определены основные предпосылки, которые способствуют росту специализированных небанковских учреждений, в частности таких, как увеличение доходов у граждан; развитие рынка ценных бумаг; предоставление данным учреждениям специфических услуг, которые не относятся к компетенции банков. Определено место небанковских финансово-кредитных учреждений в общей кредитной системе Украины. Определены общие и отличительные черты финансовых компаний и банковских учреждений. Выявлены и охарактеризованы специализированные небанковские финансово-кредитные учреждения. Определена классификация финансовых учреждений по направлениям их работы. Также определены основные факторы, которые негативно влияют на деятельность финансовых компаний, в частности, мешают эффективному функционированию данных учреждений, что в свою очередь снижает экономическую безопасность Украины, а также общеэкономические факторы, которые оказывают негативное влияние на экономическую безопасность государства.

Ключевые слова: парабанковская система, банковская система, государственное управление, механизмы государственного управления, ломбарды, финансовые компании, лизинговые компании, экономическая безопасность.

ANALYSIS AND INDEFFICATION OF THE MAIN INFLUENCE OF THE ACTIVITIES OF FINANCIAL COMPANIES ON THE ECONOMIC SAFETY OF THE STATE

The article defines the main prerequisites that contribute to the growth of specialized non-banking institutions, in particular such as increasing the incomes of citizens; development of the securities market; the provision by these institutions of specific services that are not within the competence of banks. The place of non-banking financial and credit institutions in the general credit system of Ukraine is determined. The general and distinctive features of financial companies and banking institutions are defined. Identified and characterized by specialized non-bank financial and credit institutions. The classification of financial institutions in the areas of their work is defined. The main factors that negatively influence the activities of financial companies are identified, that is, they interfere with the effective functioning of these institutions, which in turn reduces the economic security of Ukraine, as well as general economic factors that have a negative impact on the economic security of the state.

Key words: parabank system, banking system, public administration, pawnshops, mechanisms of public administration, financial companies, leasing companies, economic security.